

toittamisesta eli tarkoituksenmukaisten opiskelijamäärien arvioimisesta.

Tavallista ja sinänsä luontevaa on puhua tilanteen kartoittamisesta. Tällainen puhe liittyy läheisesti sotilaskielen, jossa sana *tilanekartta* Nykysuomen sanakirjan mukaan merkitsee 'tilanteen tasalla pidettävää karttaa, johon merkitään kaikki operatiivisesti tai taktillisesti tärkeät tiedot tilanteesta ja maastosta'. Muunkinlaisia tilanteita voidaan ajatella selvitetävän niin, että ikään kuin merkitään karttaan, missä kukin osapuoli on asemissaan. Jo vuosikymmen sitten lehtiotsikko kertoi: »Jukka Uunila kartoittaa tilannetta». Väliotsikko jatkoi: »Tilanne kartoitettava».

Tekstissä mainittiin vielä: »Tässä vaiheessa on kartoitettava syitä syntyneeseen sekasotkuun.» Jo toiston välttämiseksi olisi viimeistään nyt pitänyt keksiä toinen verbi. Sitä paitsi syiden kartoittaminen on tuskin enää onnistunutta kuvaikieltä; paremmin sopisi *selvittää*.

Äskeinen esimerkki, jossa *kartoittaa* toistuu tiheästi kolme kertaa, osoittaa sanan nauttineen jo kymmenen vuotta sitten ansaitsematonta suosiota. Tätä nykyä se on jopa kiusallisen yleinen. Kelpo sanaa ei pitäisi kuitenkaan pilata liikkakäytöllä. Olisi muistettava, että sen asemesta voidaan usein — kenties useimmiten — käyttää silmäänpistämättömämpää mutta havainnollisempaa ja täsmällisempää ilmausta. Valittavina ovat mm. *selvittää*, *selvitellä*, *tutkia*, toisinaan myös *eritellä*, *pohtia*, *suunnitella*.

Paavo Pulkkinen

Olisiko *toimintaa* hillittävä?

Kielikellossa 4 (1971) otin lyhyesti puheeksi »toiminnan», jolla nykyään näkee pönkittävän milloin mitäkin teonimeä. Kun puhutaan *järjestö-* tai

*partio*toiminnasta, sana *toiminta* on yhdysanan välttämätön rakenneosia. Kun taas »kehityshäiriöitä yritetään korjata laajenevalla neuvontatoiminnalla», »metsänistutustoiminta on päässyt hyvään vauhtiin» tai »pankin koulutustoimintaa on hoidettu vuokratiloissa», *toiminta* on tarpeeton lisä. Teonimet *neuvonta*, *metsänistutus* ja *koulutus* ilmaisevat siltään jo toimintaa, eikä niitä tarvitse pitkittää tällä tautologisella lisällä.

Tällaisten tapausten väliin jää koko joukko tapauksia, joissa *toiminta* ainakin näennäisesti täyttää jotakin ilmaisutehtävää. Esim. yhdysanassa *tiedotustoiminta* se saattaa tuntua tarpeelliselta, koska pelkkä *tiedotus* useimmiten merkitsee 'tiedonantoa, ilmoitusta' eikä puhtaan teonimen tavoin 'tiedottamista' (vrt. kuitenkin *Yhtiön sisäinen tiedotus on hoidettu hyvin*). Siksi sitä ei voida jyrkästi torjua. Sama koskee *rakennustoimintaa*: pelkkä *rakennus* tarkoittaa rakentamisen määrättyyppistä tulosta, eikä pitempi teonimi *rakentaminen* luonnu sekään kaikkiin yhteyksiin (esim. *Kaupungin rakennustoiminta on vilkastunut*). On toisaalta tapauksia, joihin *rakentaminen* sopii aivan yhtä hyvin tai paremminkin: »rakennustoimintaan sijoitetut varat», »annamme auliisti neuvoja kaikissa rakennustoimintaan liittyvissä kysymyksissä». Kannattaakin tapaus tapaukselta kuulostella, milloin *rakennustoiminta* on tosiaan tarpeen ja milloin se voidaan sujuvammin korvata *-minen*-loppuisella teonimellä. Muitakin korvaamiskeinoja joskus on. Yli luonnollisen alansa »rakennustoiminta» on levinnyt esim. lauseessa »Elinkeinotaitain tarkasteltuna työttömyyttä on esiintynyt eniten metsätaloudessa ja rakennustoiminnassa». »Rakennustoimintaa» tuskin voidaan pitää metsätalouteen rinnastuvana elinkeinona, sen sijaan kyllä *rakennus*alaa. Lause kohennettuna: *Runsaainta työttömyys on ollut metsätaloudessa ja rakennus*alalla.

Hiukan toisenlainen syy näyttää johdaneen sellaiseen yhdysanaan kuin *tuotekehitystoiminta*. *Kehitys* tajutaan tavalli-

sesti intransitiivisen *kehittyä*-verbin eikä transitiivisen *kehittää*-verbin johdokseksi; siksi ei pelkkä *tuotekehitys* tunnu oikein hyvältä (sitäkin kyllä näkee käytettävän). Hiukan nasevampi tämän pitkäkkön yhdyssanan sijasta olisi *tuotekehitystyö*, mutta parhaalta kuulostaa *tuotekehittely*, jonka jälkiosa on merkitykseltään yksiselitteisesti transitiivinen ja korostaa frekventatiiviverbin *kehittää* johdokseksi sopivinta vielä työn asteittaisuutta ja monivaiheisuutta.

Tutkimustoiminta ja *kokeilutoiminta* tun-
tuvat joskus tarpeellisilta samasta syystä kuin *tiedotustoiminta*: *tutkimus* voi tarkoittaa paitsi (tieteellistä) tutkimista yleensä myös erillistä tutkimushanketta ja jopa sen julkaistua tulosta, ja *kokeilu* merkitsee usein suunnilleen 'koetta, koesarjaa'. Taaskaan asiaa ei ole käsiteltävä niin, että »tutkimustoimintaa» ja »kokeilutoimintaa» olisi maneerimaisesti suositava. Sellainen lause kuin »Kouluhallituksen alainen tutkimus- ja kokeilutoiminta olisi ministeri M. V:n mukaan kokonaisuudessaan selvitettävä puolueettomasti» menee mukiini, mutta vähintään yhtä kätevästi voisi tässä tapauksessa sanoa esim. näin: *Kaikki kouluhallituksen alainen tutkimus ja kokeilu — olisi selvitettävä puolueettomasti*. Silloin kun teonnimi on *tutkimuksen* tai *kokeilun* tapaan konkreettistunut, voidaan myös teonimen monikkoä käyttämällä saada ilmi sama vivahde, jota »toiminnalla» tavoitellaan. Lause »Tilaisuudessa selviteltiin oppilaiden vanhemmille kunnassa tapahtuvaa koulukokeilutoimintaa» kuuluisi yksinkertaisemmin: — — *kunnassa tapahtuvia koulukokeiluja*.

Muutama lisänäyte samanlaisesta korvauskeinosta:

»Vapaaehtoisella keräystoiminnalla Lions-klubit ovat pyrkineet parantamaan kansalaisten terveydenhoitomahdollisuuksia.» Yksinkertaisemmin: *vapaaehtoisin keräyksin*.

»Jatkotyöt läänin teollisuuden alihankintatoiminnan kehittämiseksi ovat käynnissä.» Nasevammin: *alihankintojen ke-*

hittämiseksi.

»Investointitoiminta jatkuu Etlan ennusteen mukaan edelleen korkealla tasolla.» Abstraktit muotisanat *toiminta* ja *taso* ovat tässä hakeutuneet toistensa seuraan. Riittäisi: *Investoinnit jatkuvat* Etlan ennusteen mukaan *runsaina*.

Tyhjiä »toiminnan» muotoja on muitakin kuin nuo teonnimiä alkuiset yhdyssanat. Runsain mitoin joutokäyntiä on esim. seuraavassa virkkeessä:

»Kokonaistaloudellinen toiminta vaimenee Etlan ennusteen mukaan tänä vuonna bruttokansantuotteen 1,5 prosentin lisäykseksi, joka nousee ensi vuonna 3,5 prosentin kasvuksi.»

Kirjoittaja on ehkä koettanut löytää abstraktin »bruttokansantuotteen» selitykseksi havainnollisempaa ilmausta, mutta yritys on johtanut vain kahta vertaa abstraktimpaan tulokseen; »kokonaistaloudellinen toiminta» on lukijan kannalta pelkkää sanoilla kalkuttelua. Virkkeen viestiä tuskin voidaan vähin keinoin havainnollistaa, ja siksi olisi paras tyytyä karumpaan muotoiluun: *Bruttokansantuotteen lisäys jää Etlan ennusteen mukaan tänä vuonna 1,5 prosentiksi; ensi vuonna lisäys lienee 3,5 pros.*

Työn jos minkä luulisi olevan toimintaa. Siksi lukija hätkähtää, kun sanomalehti välittää hänelle seuraavanlaisen tiedon:

»Vangeille on järjestetty työtoimintaa kaikiksi arkipäiviksi.»

Ehkä taustalla on jokin viranomaisten laatima luokitus, jossa tehdään tarkka jako esim. työajan ja vapaa-ajan »toimintojen» kesken. Tällaisella luokittelulla voi olla byrokraattista itseisarvoa mutta tuskin ainakaan uutisarvoa. Viimeistään tämä esimerkki panee uskommaan, että »toimintaa» on nykysuomessa liikaa. »Toiminnan» kasvua olisi ruvettava hillitsemään.

Terho Itkonen